

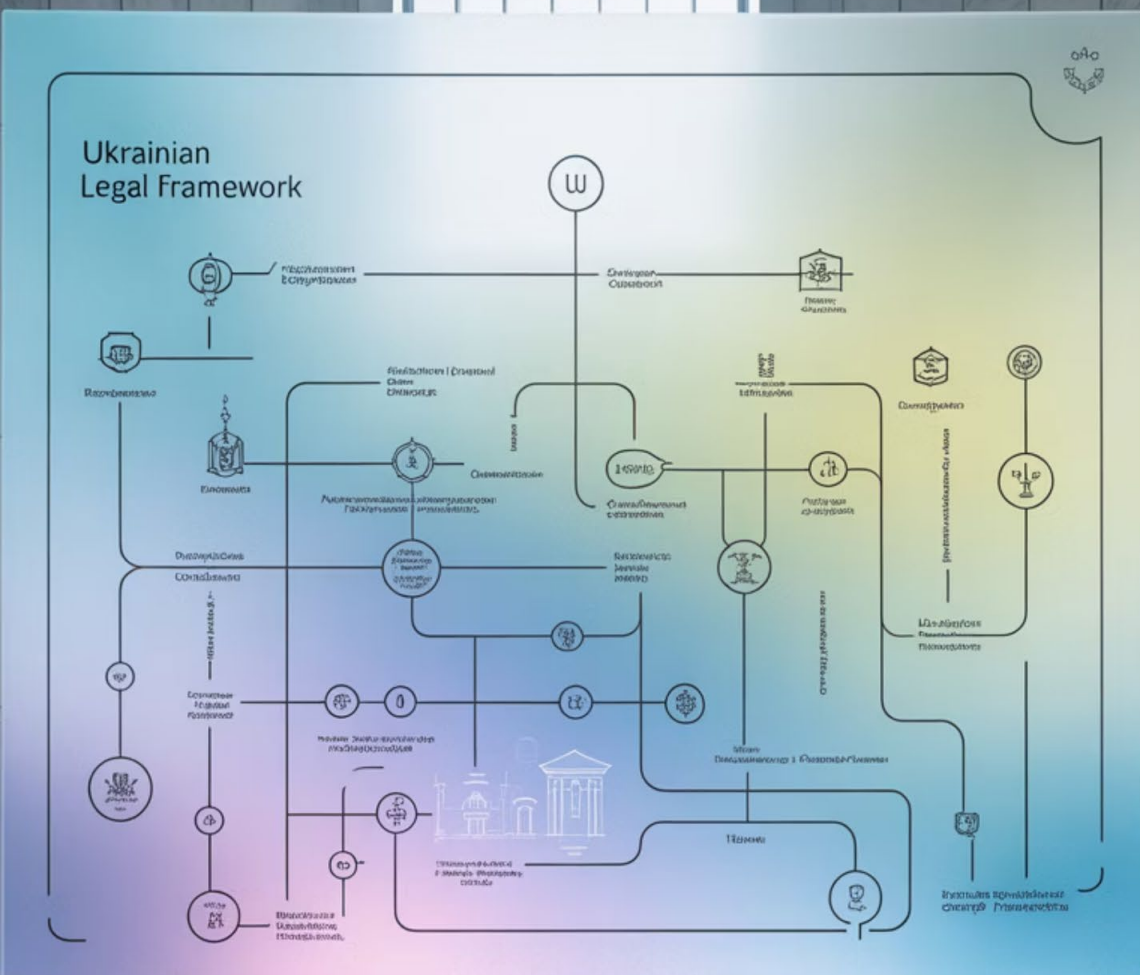
Засади кримінального провадження: поняття та значення

Засади кримінального провадження є фундаментальними правовими положеннями, які визначають сутність та структуру кримінального процесу. Вони відображають демократичну природу судочинства та спрямовують процесуальну діяльність на досягнення завдань, поставлених державою.

У юридичній літературі точаться дискусії щодо вживання термінів "принцип" та "засада". Оскільки у КПК використовується термін "засади кримінального провадження", доцільно ототожнювати ці поняття як рівнозначні.

Критерії та значення засад кримінального провадження

Критерії засад

- Загальнообов'язкова нормативність
- Доктринальна обґрунтованість
- Фундаментальний характер
- Спрямованість на досягнення завдань судочинства

Значення засад

- Гарантія дотримання прав особи
- Забезпечення законних рішень
- Однакове формулювання норм права
- Вирішення прогалин у законодавстві

Всі засади кримінального провадження тісно пов'язані між собою, постійно взаємодіють, зберігаючи власну цінність. Система принципів має об'єктивний характер і являє собою єдину, взаємопов'язану цілісність.

Конституційні засади судочинства

Стаття 129 Конституції України закріплює дев'ять основних засад судочинства, які становлять фундамент правосуддя в державі:

1 Рівність учасників

Рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом

2 Доведеність вини

Забезпечення доведеності вини як основа справедливого судочинства

3 Змагальність

Змагальність сторін та свобода в наданні доказів суду

4 Право на захист

Забезпечення обвинуваченому права на захист та публічне обвинувачення прокурором

Система засад кримінального провадження за КПК

Законодавець закріпив 22 основні засади кримінального провадження, які охоплюють усі аспекти процесуальної діяльності:

Основоположні засади

- Верховенство права
- Законність
- Рівність перед законом
- Повага до людської гідності
- Право на свободу
- Недоторканність житла
- Таємниця спілкування

Процесуальні гарантії

- Презумпція невинуватості
- Свобода від самовикриття
- Заборона повторного притягнення
- Право на захист
- Доступ до правосуддя
- Змагальність сторін
- Безпосередність дослідження

Організаційні принципи

- Право на оскарження
- Публічність
- Диспозитивність
- Гласність провадження
- Розумність строків
- Мова провадження

Класифікація засад за рівнем узагальнення

Загальноправові засади включають верховенство права, законність, рівність перед судом. Міжгалузеві - змагальність, гласність, диспозитивність. Галузеві засади специфічні для кримінального процесу: презумпція невинуватості, свобода від самовикриття, заборона повторного притягнення до відповідальності.

Загальноправові засади в кримінальному процесі

Загальноправові принципи належать до права в цілому, поширюються на всі його галузі, включаючи кримінальне процесуальне право. Вони сприяють єдності та стабільності діючої системи права, набуваючи специфічні процесуальні ознаки в кримінальному провадженні.

Особливості прояву цих принципів обумовлені завданнями кримінального провадження та його характерними ознаками, зокрема публічним характером та наявністю заходів примусу.

Джерела загальноправових принципів

Конституція України

Статті 1, 2, 8, 21, 28, 29, 30, 31 та інші

Міжнародні акти

Загальна декларація прав людини,
Міжнародний пакт про цивільні та
політичні права

Європейські стандарти

Конвенція про захист прав людини і
основоположних свобод

Положення загальноправових принципів базуються як на нормах Конституції України, так і на міжнародно-правових актах, які виробили стандарти захисту прав і свобод людини.

Система загальноправових засад у КПК України

Верховенство права (ст. 8)

Людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями

Законність (ст. 9)

Неухильне додержання вимог Конституції та КПК

Рівність перед законом (ст. 10)

Заборона привілеїв та дискримінації

Повага до людської гідності (ст. 11)

Заборона катування та принизливого поводження

Верховенство права: основні компоненти

Верховенство права є загальноправовою засадою, закріпленою у міжнародних правових актах та Конституції України. Принцип застосовується з урахуванням практики ЄСПЛ.

Доступність закону

Закон має бути зрозумілим, чітким і передбачуваним

Рівність перед законом

Однакове застосування правових норм

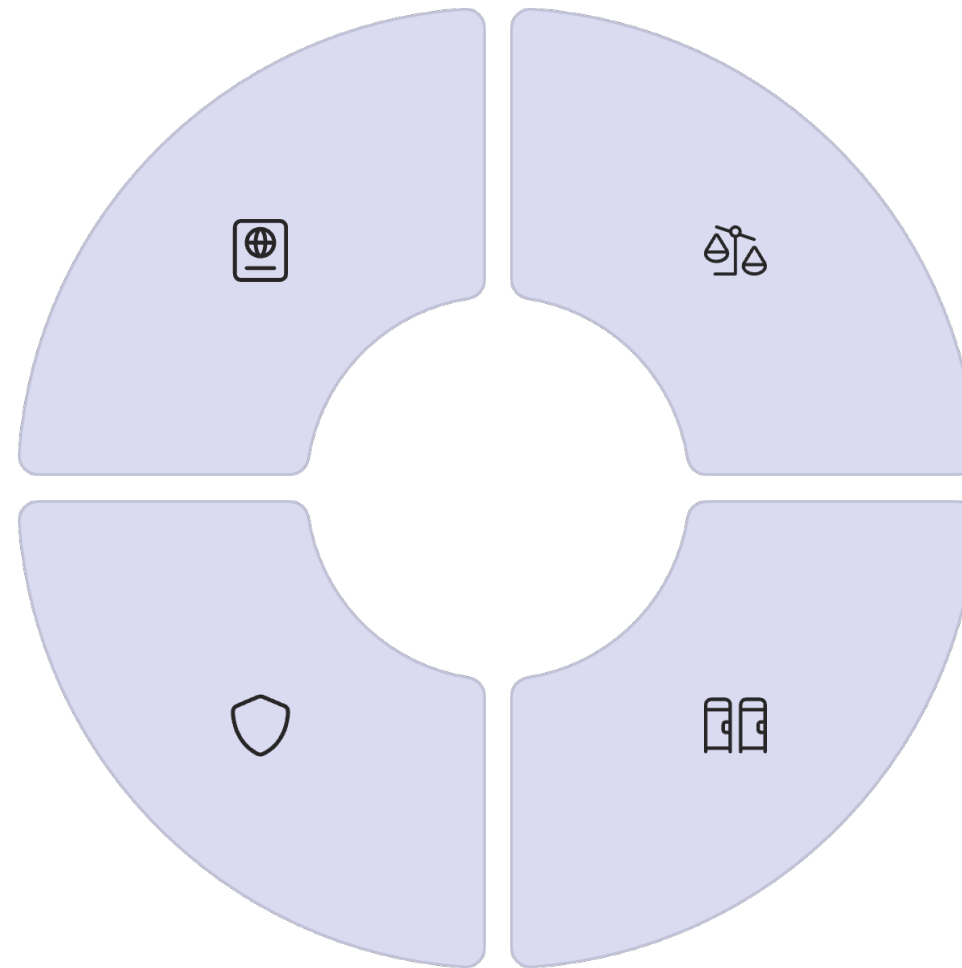
Захист прав людини

Дотримання та захист основних прав

Доступ до правосуддя

Незалежні та безсторонні суди

Юридична визначеність та її вимоги

Основні принципи

- Доступність законодавства
- Передбачуваність правових наслідків
- Чіткість та точність норм
- Дотримання принципу *res judicata*

Юридична визначеність вимагає, щоб правові норми були чіткими і точними, спрямованими на забезпечення передбачуваності правовідносин.

Передбачуваність означає, що закон має бути проголошений наперед і

Принцип законності в кримінальному провадженні

Відповідно до ст. 9 КПК, службові особи зобов'язані неухильно дотримуватися вимог Конституції України, КПК, міжнародних договорів та інших актів законодавства.

1

Всебічність дослідження

Висунення й перевірка всіх можливих версій

2

Повнота доказування

Збирання достатньої сукупності доказів

3

Неупередженість

Збирання доказів як обвинувачення, так і захисту

Ієрархія нормативно-правових актів

При суперечності норм застосовуються положення акта вищої юридичної сили. КПК має пріоритет у сфері кримінального провадження.

Рівність перед законом і судом

Згідно зі ст. 10 КПК, не може бути привілеїв чи обмежень у процесуальних правах за ознаками раси, кольору шкіри, політичних переконань, статі, походження, майнового стану та іншими ознаками.

Рівність перед законом

Однакові процесуальні права для всіх учасників провадження

Рівність перед судом

Єдина судова система та доступ до правосуддя

Заборона дискримінації

Недопустимість привілеїв за будь-якими ознаками

Justice
for all

Додаткові гарантії для окремих категорій осіб

Неповнолітні

- Обов'язкова участь захисника
- Участь законного представника
- Обмеження тривалості допиту
- Участь педагога або психолога

Особи з психічними розладами

- Обов'язкова участь захисника
- Участь законного представника
- Особливий порядок провадження

Для забезпечення фактичної рівності кримінальне процесуальне законодавство передбачає додаткові гарантії для певних категорій осіб.

Повага до людської гідності

Відповідно до ст. 11 КПК, під час кримінального провадження повинна бути забезпечена повага до людської гідності, прав і свобод кожної особи.

Заборона катування

Недопустимість жорстокого, нелюдського поводження

Захист гідності

Право захищати свою людську гідність

Заборона примусу

Недопустимість дій, що принижують гідність

Гарантії поваги до людської гідності

При слідчих діях

Заборона дій, небезпечних для здоров'я; проведення особистого обшуку особою тієї ж статі

1

2

При застосуванні заходів примусу

Забезпечення належного поведіння із затриманим; можливість повідомити близьких

3

У судовому провадженні

Закрите засідання для захисту гідності; визнання недопустимими доказів, отриманих із порушеннями

Гарантії забезпечення поваги до людської гідності закріплені в нормах КПК, які регулюють підстави, умови та порядок проведення процесуальних дій.

Право на свободу та особисту недоторканність

Згідно зі ст. 12 КПК, ніхто не може триматися під вартою, бути затриманим або обмеженим у праві на вільне пересування інакше як на підставах та в порядку, передбачених КПК.

1 Судовий контроль

Доставлення до слідчого судді в найкоротший строк

2 Строки затримання

Звільнення, якщо протягом 72 годин не вручено судового рішення

3 Повідомлення близьких

Негайне інформування про затримання та місце перебування

Недоторканність житла та іншого володіння

Відповідно до ст. 13 КПК, не допускається проникнення до житла чи іншого володіння особи, проведення огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим судовим рішенням.

Виключення з правила:

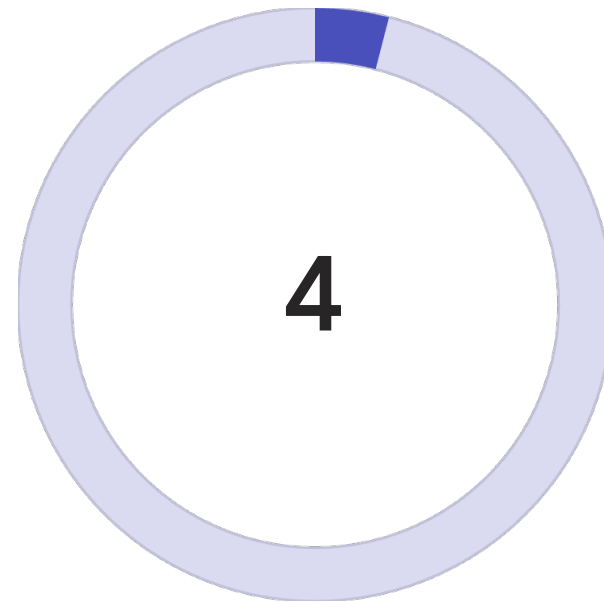
- Урятування життя людей і майна
- Безпосереднє переслідування підозрюваних
- Добровільна згода власника

У невідкладних випадках прокурор зобов'язаний невідкладно звернутися до слідчого судді з клопотанням про проведення обшуку.

Таємниця спілкування

Згідно зі ст. 14 КПК, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, інших форм спілкування.

Види втручання

Аудіо-, відеоконтроль; арешт кореспонденції; зняття інформації з мереж; доступ до електронних систем

Умови втручання

Тільки у провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів

Судовий дозвіл

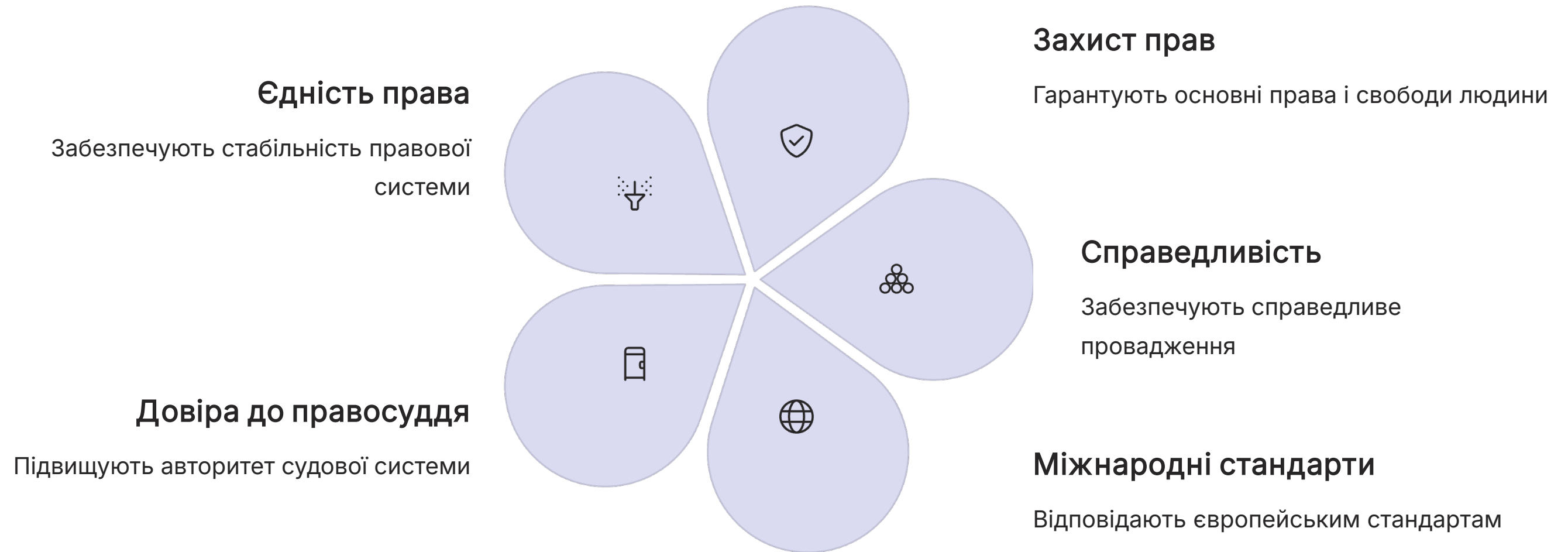
За ухвалою слідчого судді апеляційного суду

Мета втручання

Виявлення злочину, якщо іншим способом неможливо досягти мети

Значення загальноправових засад

Загальноправові засади кримінального провадження мають фундаментальне значення для забезпечення справедливого судочинства та захисту прав людини.

Ці принципи створюють основу для ефективного функціонування кримінального судочинства та забезпечують баланс між інтересами держави та правами особи.

Міжгалузеві засади в кримінальному процесі

Кримінальний процес України базується на фундаментальних принципах, що забезпечують справедливість та законність судочинства. Ці засади визначають порядок здійснення кримінального провадження та гарантують захист прав усіх учасників процесу.

Засада публічності у кримінальному провадженні

Державний характер

Діяльність слідчого, прокурора має публічно-правовий характер і здійснюється від імені держави

Обов'язковість розслідування

Встановлення кримінального правопорушення є обов'язком уповноважених державних органів

Офіційне провадження

Провадження ведеться *ex officio* - від імені та за дорученням держави

Згідно зі ст. 25 КПК, принцип публічності обмежує коло державних органів, уповноважених на провадження кримінально-процесуальних дій: прокурор та слідчий. Винятком є кримінальне провадження у формі приватного обвинувачення.

Принцип диспозитивності

Свобода вибору

Суб'єкти кримінального провадження мають право самостійно обирати засоби реалізації своїх матеріальних та процесуальних прав, використовувати форми захисту, передбачені законом.

- Право давати показання
- Заявляти відводи та клопотання
- Подавати докази
- Оскаржувати рішення

Диспозитивність проявляється у можливості укладання угод про примирення, відкритті

Змагальність сторін та свобода доказування

01

Поділ функцій

Розмежування функцій обвинувачення, захисту й вирішення кримінального провадження між різними суб'єктами

02

Рівні права

Наділення сторін рівними процесуальними правами для здійснення своїх функцій у кримінальному процесі

03

Керівна роль суду

Надання тільки суду права ухвалювати рішення щодо справи та керувати судовим розглядом

Принцип змагальності закріплений у ст. 129 Конституції України та забезпечує об'єктивне розглядання кримінальних проваджень. Суд зберігає неупередженість і створює умови для реалізації прав сторонами.

Безпосередність дослідження доказів

Особисте сприйняття

Судді мають особисто дослідити докази - допитати учасників, оглянути речові докази, оголосити протоколи слідчих дій

Обґрунтування рішень

Судові рішення повинні базуватися на доказах, сприйнятих та оцінених особисто суддями під час розгляду

Допустимість доказів

Докази, які не були предметом безпосереднього дослідження суду, не можуть бути визнані допустимими

Гласність і відкритість судового провадження

Принцип відкритості

Судові процеси є відкритими для громадськості, що забезпечує об'єктивність суду та можливість захисту обвинуваченого. Близькі родичі та представники ЗМІ мають пріоритетне право бути присутніми.

Закрите засідання

Суд може прийняти рішення про закрите засідання у випадках:

- Обвинувачений - неповнолітній
- Злочини проти статевої недоторканості
- Захист державної таємниці
- Забезпечення безпеки учасників

Технічне фіксування

Судові засідання обов'язково фіксуються технічними засобами. Учасники мають право отримати копію запису судового засідання.

Мова кримінального провадження

Державна мова

Українська мова є обов'язковою для судочинства та діловодства в судах України

Право на перекладача

Особи, що не володіють державною мовою, мають право на послуги перекладача

Переклад рішень

Судові рішення надаються у перекладі на рідну мову учасників провадження

Згідно зі ст. 10 Конституції України, державною мовою є українська. Процесуальні рішення складаються державною мовою з додержанням правил ст. 110 КПК.

Розумні строки провадження

1 Об'єктивна необхідність

Строки повинні бути об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій

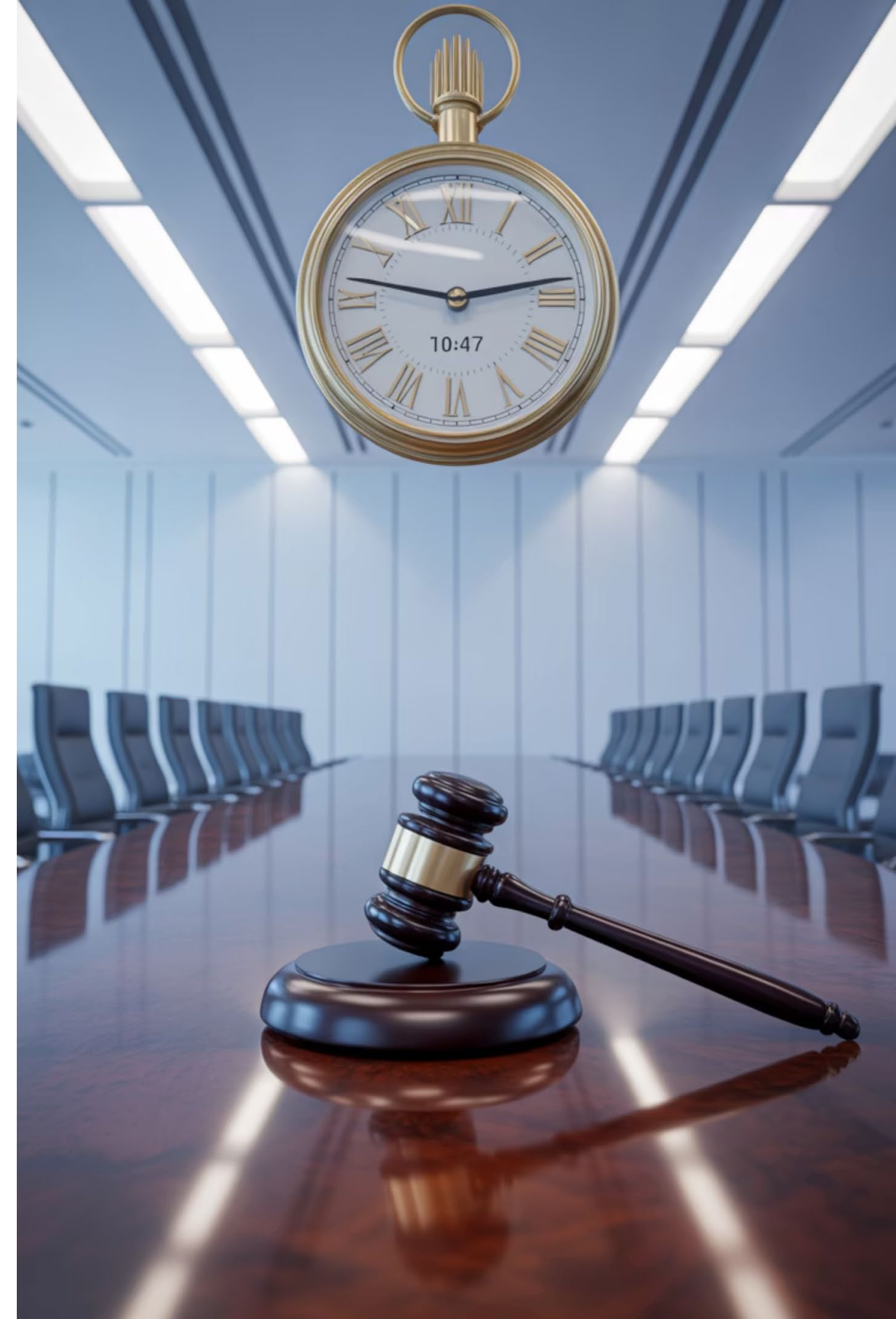
2 Критерії оцінки

Складність провадження, поведінка учасників, спосіб здійснення повноважень

3 Пріоритетність

Провадження щодо осіб під вартою та неповнолітніх розглядаються першочергово

Кожному гарантується право на справедливий розгляд у розумні строки. Учасники можуть звертатися з клопотаннями про скорочення строків та оскаржувати їх недотримання.

Галузеві засади
кримінального процесу

Спеціальні принципи

Поряд із міжгалузевими засадами, кримінальний процес регулюється специфічними принципами, що відображають особливості кримінально-процесуальної діяльності та забезпечують додаткові гарантії прав учасників провадження.

Свобода від самовикриття

Конституційне право

Стаття 63 Конституції України закріплює право кожної особи відмовитись давати показання щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів. Це право не може бути обмежене в жодному випадку.

Захист свідків

Свідок має право відмовитися давати показання, які можуть стати підставою для підозри у вчиненні кримінального правопорушення ним або його близькими.

КК України в ст. 385 передбачає, що особа не підлягає кримінальній відповідальності за відмову давати показання щодо себе та близьких родичів.

Показання

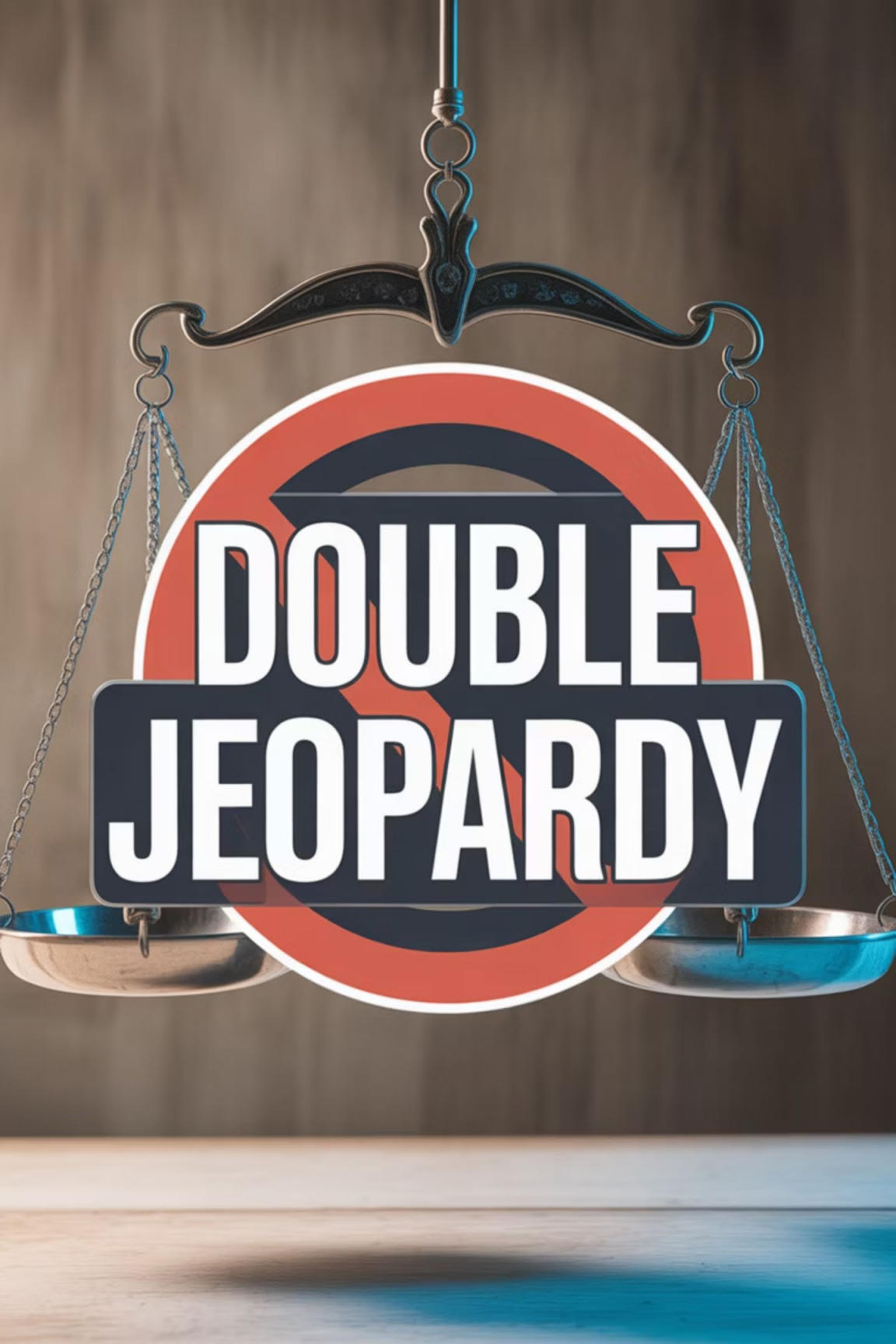
Право відмовитись від показань щодо себе

Сім'я

Захист членів сім'ї від викриття

Родичі

Захист близьких родичів

Заборона подвійного притягнення

Конституційна норма

Стаття 61 Конституції: ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне правопорушення

Міжнародні стандарти

Принцип закріплений у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права та Протоколі № 7 до ЄКПЛ

Не допускається повторне притягнення до кримінальної відповідальності як після засудження, так і після виправдання. Виняток становлять випадки виявлення нових фактів або суттєвих недоліків у попередньому розгляді.

Забезпечення права на захист

Особистий захист

Підозрюваний, обвинувачений має сукупність процесуальних прав для особистого захисту від обвинувачення

Професійний захист

Право скористатися допомогою захисника, в окремих випадках - обов'язкове призначення за рахунок держави

Офіційний захист

Обов'язок органів роз'яснити права та забезпечити кваліфіковану правову допомогу

Конституція України в ст. 59, 63, 129 закріплює право на захист як основну засаду судочинства. Захисником може бути тільки адвокат.

Обов'язкова участь захисника

1 Неповнолітні

У всіх провадженнях щодо неповнолітніх підозрюваних та обвинувачених

2 Психічні розлади

Особи з психічними чи іншими важкими захворюваннями

3 Тяжкі злочини

У провадженнях щодо тяжких та особливо тяжких злочинів

4 Тримання під вартою

Особи, які тримаються під вартою або до яких застосовано примусові заходи

Стаття 52 КПК встановлює випадки обов'язкової участі захисника. Порушення права на захист є істотним порушенням і тягне скасування судового рішення.

Доступ до правосуддя

Інституціональний елемент

Незалежний і безсторонній суд,
встановлений законом

Процесуальний елемент

Публічний розгляд у розумні строки,
змагальність, участь особи

Спеціальний елемент

Процесуальні гарантії для
обвинуваченого згідно з ЄКПЛ

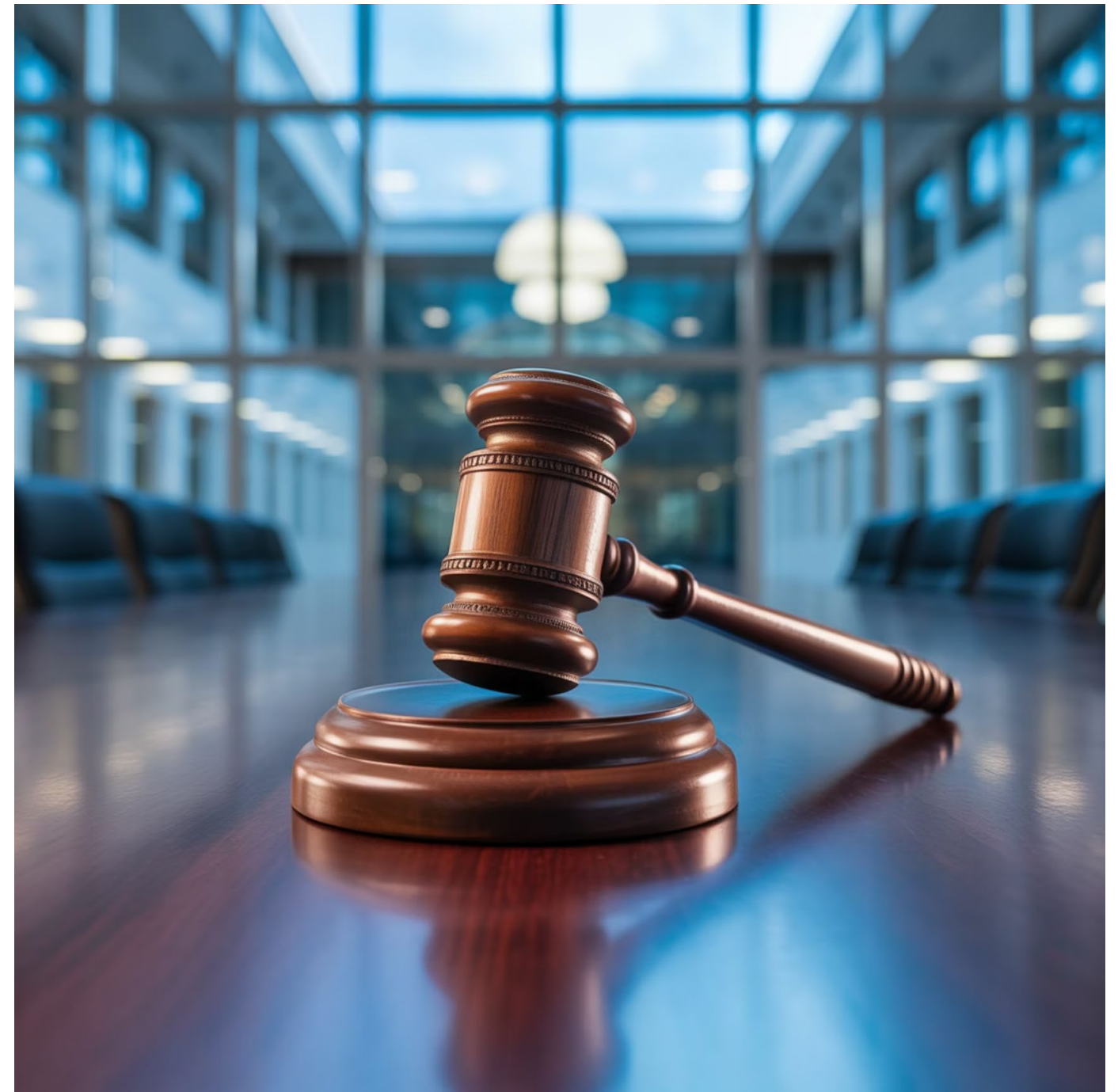
Стаття 21 КПК гарантує право на справедливий розгляд незалежним судом. ЄСПЛ сформулював поняття "право на суд" з трьох основних елементів.

Обов'язковість судових рішень

Загальна обов'язковість

Вирок та ухвала суду, що набрали законної сили, є обов'язковими і підлягають безумовному виконанню на всій території України.

Судові рішення обов'язкові для всіх органів державної влади, місцевого самоврядування, фізичних та юридичних осіб.

Заборона втручання

Право на оскарження

Досудове провадження

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, прокурора слідчому судді

Судове провадження

Апеляційне та касаційне оскарження судових рішень

Виключні обставини

Перегляд за нововиявленими та виключними обставинами

Стаття 24 КПК гарантує право на оскарження процесуальних рішень, дій чи бездіяльності. Гарантується право на перегляд судових рішень судом вищого рівня незалежно від участі особи у розгляді.

Презумпція невинуватості

Фундаментальний принцип

Тягар доказування

Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість. Сторона обвинувачення повинна довести винуватість поза розумним сумнівом

Заборона примусу

Заборонено перекладати обов'язок доказування на підозрюваного, домагатися показань незаконними засобами

Тлумачення сумнівів

Усі сумніви щодо доведеності вини тлумачаться на користь особи

Принцип закріплений у ст. 62 Конституції України та міжнародних актах. Становить ядро кримінального провадження та забезпечує справедливість судочинства.

Забезпечення доведеної вини

Збирання доказів

Кожний елемент обвинувачення повинен ґрунтуватися на доказах, зібраних у законному порядку

Прийняття рішення

Судове рішення повинно базуватися на сукупності достовірних доказів

Перевірка доказів

Всі докази підлягають ретельній перевірці та оцінці за критеріями допустимості

Оцінка доказів

Суд оцінює докази за внутрішнім переконанням на основі всебічного дослідження

Гарантії презумпції невинуватості

Недопустимі докази

Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, або на припущеннях

Поводження з особою

До остаточного вирішення з особою не можна поводитися як з винною, публічно називати злочинцем

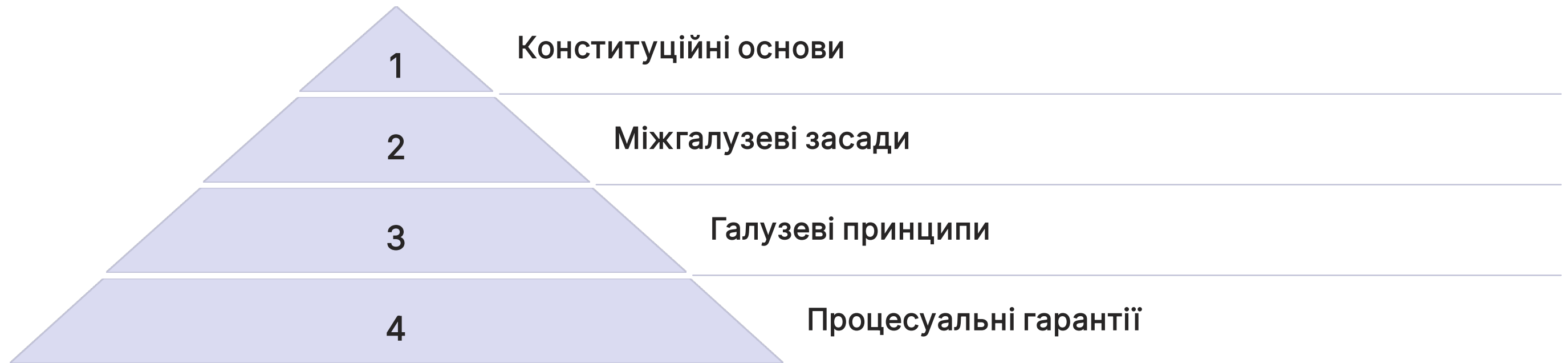
Процесуальний статус

Притягнення як підозрюваного, обрання запобіжного заходу не є доказом винуватості

Закриття провадження

Недостатність доказів для доведення винуватості тягне закриття кримінального провадження

Система засад кримінального процесу

Засади кримінального процесу утворюють цілісну систему взаємопов'язаних принципів, що забезпечують справедливість, законність та ефективність кримінального судочинства в Україні. Їх дотримання є обов'язковою умовою правомірності кримінально-процесуальної діяльності.